

Jonas Laužikas – neįgaliųjų „mokslinimo ir auklėjimo“ pradininkas Lietuvoje

Marijona Barkauskaitė¹, Vilius Šadauskas²

¹ Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukacinių tyrimų institutas, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, marijona.barkauskaite@leu.lt

² Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Edukologijos ir filosofijos katedra, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, vilius.sadauskas@leu.lt

Anotacija. Jono Laužiko gyvenimas ir veikla, jo pedagoginis palikimas yra vienas iš reikšmingiausių švietimo istorijos teorinių šaltinių, taip pat vienas iš asmenybės gyvenimo pavyzdžių, kuriais remtasi įgyvendinant švietimo reformą 1991 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, numatant ir sprendžiant struktūros, turinio, proceso kaitos gaires, stabdant sovietinį skaidymo, diferenciacijos procesą ir įtvirtinant „vienijančio integruojančio principo skleidimą“. Straipsnyje aptariamos Jono Laužiko idėjos ir darbai, davę pradžią neįgaliųjų vaikų „mokslinimui ir auklėjimui“ atliepiant „visybinio ugdymo“ principą.

Esminiai žodžiai: *nenormalus vaikas, negalią turintys vaikai, globa, mokslinimas, auklėjimas, įtraukusi ugdymas.*

Istoriškai vertinant, nors vaikų, turinčių fizinę ar protinę negalią, kokybiškos integracijos į ugdymo procesą ir tuo paremtos sėkmingos socializacijos klausimas vis dar lieka aktualus, sisteminių veiksmų reikalaujantis socialinių mokslų ir socialinės politikos įgyvendinimo klausimas, XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje vykstantys teigiami pokyčiai Europoje padėjo pagerinti negalią turinčių asmenų gyvenimo kokybę labiau, negu tai buvo padaryta bet kada anksčiau (UNESCO, 1994). Kaip kokybiškai buvo atskleista kolektyviniame socialinę įtrauktį per edukaciją tyrinėjančių mokslininkų iš Lietuvos, Austrijos, Suomijos ir Lenkijos darbe (Inclusion in socio-educational frames, 2017), negalią turinčių mokinių įtraukimas į ugdymo procesą, kartu dalyvaujant su negalios sutrikimų neturinčiais mokiniais, nors pažangos lygis skirtingose šalyse skiriasi, rodo, jog judama teigiama linkme. Kaip akcentuoja autoriai, esminiai su tuo susiję veiksniai yra įtraukiojo ugdymo vertybinėmis nuostatomis paremti pokyčiai bendrojoje mokyto

ir kasdienio mokyklos gyvenimo kultūroje, kurie aiškiausiai atsispindi trijose esminėse dimensijose – naujose mokymo metoduose, bendradarbiavimu paremtoje mokyklos kultūroje, kintančioje mokytojo profesijos koncepcijoje (Inclusion in socio-educational frames, 2017, p. 24). XX a. pabaigoje, mokymo paradigimą keičiant mokymosi paradigmai, buvo suvokta, kad kokybiškam asmens ugdymosi procesui yra būtina sąveika tiek su žiniomis, konstruojant jas pagal ugdytinio mąstymo modelius, tiek socialinė sąveika su kitais ugdymosi proceso dalyviais. Dėl to ugdymo procese keliamas pagrindinis uždavinys, kuris vienur įgyvendintas, o kitur link jo einama, – į individualius ugdytinio poreikius orientuotas ugdymo procesas. Atitinkamai kinta ir mokyklos kultūra – bendradarbiavimo, kolektyvinio veikimo ir kiekvieno bendruomenės nario įsitraukimo į veiklą kultūra skatinama ne tik mokinių mokymosi procese, bet yra vis labiau išvelgiama mokytojų – administracijos – mokinių tėvų kolektyvinėje veikloje, sprendžiant socialiai reikšmingas mokyklos bendruomenės problemas. Galiausiai, keičiasi ir mokytojų profesijos koncepcija, kur mokytojas matomas nebe tik kaip konkrečių mokslo dalyko žinių teikėjas ar mokymo proceso administratorius, bet ir kaip kompetentingas, tarpdalykinis – edukologijos, dalyko žinių, psichologijos, sociologijos, darbo su negalia turinčiais mokiniais kompetencijų paketą turintis specialistas, kuris, siekiant užtikrinti geriausius veiklos rezultatus, esant poreikiui, skatinamas bendradarbiauti su kitų sričių specialistais (Inclusion in socio-educational frames, 2017). Tokio pobūdžio praktikos ugdymo procese, paremtos įtraukiojo ugdymo vertybinėmis nuostatomis, padeda mokyklose įtvirtinti suvokimą, kad visi vaikai, taip pat ir turintys vienokią ar kitokią negalią, yra lygiaverčiai individai, dalyvaujantys ugdymo procese, pasižymintys unikalia asmenybės savybių raiška, mokymosi stiprybėmis ir silpnybėmis. Greta to vienas esminių uždavinių, keliamų įtraukiojo ugdymo nuostatomis paremtai asmenų edukacijai, yra susijęs su visuomenėje egzistuojančių stereotipų, stigmatizuojančių negalią turinčius asmenis, skatinančių šių asmenų segregaciją ir komplikuoatą socialinę integraciją, mažinimu (Inclusion in socio-educational frames, 2017).

Nors šioje srityje jau yra nuveikta daug, vis dėlto tenka pripažinti, kad pats reiškinys nėra senas, o požiūris į negalią turinčius asmenis ir vaikus, kol įgavo raišką, bendrai įvardijamą įtraukties sąvoka, laiko tėkmėje turėjo patirti daug kokybinių transformacijų. Nors negalios poveikis asmens socialiniam dalyvavimui buvo pradėtas analizuoti dar antikos laikotarpiu, politinės ir sociokultūrinės transformacijos visuomenės praktiniame gyvenime ir jos atspindžiuose – žmogaus būties filosofijoje ne visais istoriniais laikotarpiais buvo dėkingos fizinę ar protinę negalią turintiems asmenims. Jei pagrindinį dėmesį skirsime neįgaliųjų situacijos analizei Vakarų Europoje, faktiškai visą viduramžių laikotarpį dėl visuomenės išsilavinimo stokos, religijos dogmų, magijos, prietarų ir buitinės mitologijos poveikio kasdieniam žmonių gyvenimui faktiškai iki XIII–XV a., kada medicinos mokslui didesnę įtaką pardėjo daryti naujai „atrasti“ antikos ir arabų pasaulio medicinos mokslininkų veikalai, nors egzistavo katalikybės paremta užuojauta likimo nuskriaustiesiems, neįgalieji buvo marginalizuoti socialinio užriebio žmonės (Ruškus,

1997). Nors to laiko intelektualai, analizuodami asmenų fizinius ir psichinius sutrikimus, palaipsniui pradėjo suvokti tiesioginį negalios ir psichofiziologinių asmens vystymosi sutrikimų ryšį, net ir XV a. autorių darbuose kaip negalios priežastys yra įvardijamos „Dievo šlovė, Dievo pyktis, nėsčios moters vaizduotė, nepadori nėsčios moters laikysena, valkatų ir skurdžių klasta, demonų įtaka“ (Ruškus, 1997, p. 20), kurios, manytina, turėjo ženklia įtaką, nulėmusią to meto bendruomenių santykius su neįgaliaisiais asmenimis. Nors požiūris į neįgalius asmenis įgavo vis daugiau mokslinio medicininio konteksto, situacija liko mažai pakitusi iki XX a. Nors Vakarų Europoje kūrėsi ir specializuotos, siekiančios palengvinti neįgalių asmenų būtį institucijos, XIX a. buvo plačiai paplitęs asmenų, ypač turinčių psichinę negalę, izoliavimas, juos uždarančios psichiatrinės ligoninės (prieglaudas). Karalienės Viktorijos valdymo laikotarpiu Anglijoje psichiatrinės ligoninės ir juose laikomi asmenys buvo tapę visuomenės susidomėjimo, egzotikos ir laisvalaikio praleidimo forma, kur įsigijusiems bilietus lankytojams kaip eksponatai buvo demonstruojami fizinę, o dažniausia protinę negalę turintys asmenys (Wright, 1997). Vis dėlto didžiausias proveržis iki tol egzistavusiame požiūryje į neįgaliuosius asmenis ir jų integravimosi į visuomenę galimybių didinimą taip pat prasideda XIX a. Pirmiausia tai susiję su visuomenės gyvenime vykstančiais pokyčiais – pramonės revoliucija, visuomenės santvarkos transformacija bei socialinės – į visuomenės socialinių problemų sprendimą orientuotos politikos pradžia (Davies, 2002). Pirmiausia privačios iniciatyvos, dėl palaipsniui įgyvendinamos valstybinės socialinės politikos pradeda kurtis neįgaliųjų asmenų ugdymo organizacijos, kurioms keltas pagrindinis uždavinys – praktinių įgūdžių neįgaliesiems asmenims ugdymas, tokiu būdu padidinant jų galimybes integruotis į visuomenę. XX a. pirmojoje pusėje dėl vykstančių karų ir didelio jų poveikio asmenų sveikatai pradama plėtoti nauja, ne su įgimtomis, bet su įgytomis negaliomis susijusi valstybinės socialinės politikos kryptis (Ruškus, 1997).

Žinios apie negalią turinčių asmenų situaciją Lietuvoje istoriniais laikais, ypač iki krikščionybės įvedimo, labai negausios, daugiausia susijusios su netiesioginėmis užuominomis mitologijoje ir smulkiojoje tautosakoje (Vėlius, 1979). XIV–XIX a. pr. krikščioniškoje Lietuvoje negalią turinčių asmenų globa iš esmės nesiskyrė nuo Vakarų Europos praktikų, kur pagrindinis vaidmuo teko karitatyviniu pagrindu veikiančioms religinėms institucijoms, iš kurių kaip pagrindinės įvardytinos parapijų špitoės (Jakulis, 2016; Surdacki, 2015; Karvelis, 2001). XIX–XX a. sandūroje, Lietuvos priklausymo Rusijos imperijai laikotarpiu, dėl administracinės sistemos pertvarkymų ir daugelio visuomenės socialinio gyvenimo sričių administravimo institucionalizavimo, neįgaliųjų asmenų globa ir socializacija palaipsniui tampa valstybinių institucijų atsakomybe. Miestuose ir apskričių centruose veikė privačios ir valstybinės globos įstaigos (Obzor Vilenskoj guberniji, 1890–1912; Obzor Kovenskoj guberniji, 1905–1911), kurių administracinę kontrolę vykdė Visuomeninės labdaros valdyba (rus. Приказ общественного призрения) (Enciklopediceskij slovar Brokgauza i Efrona, 1907). Nors aptinkama asmenine iniciatyva paremtų bandymų ugdyti ir tokiu būdu į visuomenę integruoti įvairias negalias

turinčius asmenis, kaip rodo socialinės istorijos šaltinių duomenys, daugiausia kaimo bendruomenėse, kaip ir Vakarų Europoje, formuojantis asmenų negalės suvokimui vyravo buitiniai prietarai ir misticismas, sukuriantis tiesiogines kliūtis sėkmingam negalę turinčių asmenų socialiniam dalyvavimui (Karvelis, 2001). Ilgą laiką Lietuvos kaime manyta, kad vaikų fizinė ar protinė negalia yra antgamtinių jėgų, raganų, užkalbėtojų veiklos rezultatas. Taip pat, įsitvirtinant katalikiškajai mitologijai, protinę negalią ar elgesio sutrikimų turintys asmenys buvo laikyti velnio apsėstais, tad bandant „gydyti“ šiuos žmones būdavo pasitelkiamos maldos, užkeikimai ir net fizinės bausmės (Karvelis, 2001). Kita vertus, nemaža dalis vaikų fizinės negalios formų buvo sietos su nėščiosios moters elgesiu, kur buitinė magija ir prietarai ilgą laiką buvo tai, kuo visuomenė bandė pagrįsti ir paaiškinanti vaikų vystymosi sutrikimus (Ruškus, 1997).

Įžengus į XX a., po Lietuvos valstybės atkūrimo, nuo 1919 m. socialinės politikos, taip pat ir rūpinimosi neįgaliaisiais asmenimis klausimus, pradėjo spręsti įkurta Darbo ir socialinės apsaugos ministerija (Karvelis, 2001). 1918 m. Kaune įkurta Vaikelio Jėzaus draugija, 1922 m. – Kūdikų gelbėjimo draugija, 1924 m. – Lietuvos vaikų draugija; įvairaus dydžio ir veiklos specializacijos vaikų globos organizacijos per XX a. antrą–trečią dešimtmetį pradeda veikti didžiojoje dalyje didesnių Lietuvos miestų (Karvelis, 2001). Tačiau reikia pastebėti, kad daugeliu atvejų asmens sėkminga socializacija neapsiriboja gyvenamosios erdvės ir esminių išgyvenimo poreikių patenkinimu, todėl lygiagrečiai su globos institucijų kūrimosi procesu, to meto Lietuvos inteligentijos atstovai aktyviai kėlė negalią turinčių vaikų ugdymo klausimus. Vienu iš kokybiškai reikšmingiausių įtaką sukuriant negalę turinčių vaikų ugdymo proceso teorinę koncepciją bei parengiant negalę turinčių vaikų mokymo modelius, taikytus nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu ir adaptuotus, atsižvelgiant į visuomenės pokyčius – taikomus šiandien, pagrįstai gali būti laikomas profesorius Jonas Laužikas. Nors kai kurios J. Laužiko darbuose vartotos sąvokos, tokios kaip: „nenormalus vaikas“, „paliegęs vaikas“ ar kt., vertinant iš šiandienos edukologijos mokslo pozicijų, skamba radikaliai, su tam tikru asmens segregacijos kontekstu, jų vartojimą mokslininko darbuose vertėtų vertinti objektyviai ir suvokti kaip to meto psichologijos ir edukologijos mokslų praktikoje vartotą terminiją, skirtą fizinę ar protinę negalę turintiems vaikams apibūdinti. Nors kai kuriuos teorinius vaikų elgesio modelių aprašymus, remiantis naujausiais tyrimais ir mokslo praktika, būtų galima vertinti kiek kitaip, tokį elgesį siejant su kitais, pavyzdžiui, kaip antisocialų, delinkventinį ir kt. (Ruškus, 2002) lemiančiais priežastiniais veiksniais, J. Laužiko idėjos to meto kontekste laikytinos kaip tuo laikotarpiu inovatyvios. Kokybiškai įsiskaičius į J. Laužiko darbus galima išvėgti mažai skirtumų su šiandienine visapusiška, ugdomojo asmens stiprybėmis besiremiančia, asmens socialinę įtrauktį ir sėkmingą fizinę ir protinę negalę turinčių vaikų ugdymo ir socialinės integracijos koncepciją.

Todėl norima išsiaiškinti, kaip šiandien „susikryžiuoja praeitis, dabartis, ateitis, <...> yra trys neatjungiami elementai vieno ir to paties laiko perspektyvoje <...>, kas kontroliuoja praeitį, kontroliuos dabartį ir ateitį“ (Paplauskas-Ramūnas, 1974, p. 1). Tai

patvirtina ne tik senovės romėnų teigimas, kad „žmonės, kurie nepažįsta istorijos bei praeities, visada palieka vaikais“, bet ir vienas iš švietimo reformos iniciatorių ir vykdytojų atkūrus Lietuvos nepriklausomybę Žybartas Jackūnas, ne tik teigdamas, bet ir pagrįsdamas rengiamuose švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose, jog „vienas reikšmingiausių teorinių šaltinių, iš kurio semiamasi idėjų įgyvendinant švietimo reformą“, yra prof. J. Laužiko veikalas „Švietimo integracijos pagrindai“, parašytas dar 1943 m., bet atspausdintas tik 1993 m. (profesoriaus namiškiams atnešus rankraštį į Pedagogikos mokslinio tyrimo institutą¹). Manytina, kad veikalo tuo metu profesorius nepateikė spaudai todėl, kad jo konceptualiai aptarta „harmoningos asmenybės su gerai išlavintomis prigimtinėmis galiomis ugdymo idėja nebuvo priimtina to meto švietime įtvirtinamai nuostatai lavinti tam tikras pajėgas, reikalingas diferencijuoto gyvenimo funkcijoms atlikti“. O tai „verčia žmogų atitinkamai gyventi, prisitaikyti, bet kartu atima iš jo visybinių socialinio ir asmeninio gyvenimo pojūtį“ (Laužikas, 1993, p. 7). Pasaulinės mokslinės literatūros studijos ir realus pedagoginio proceso pažinimas universitetuose ir mokyklose Šveicarijoje, Austrijoje, Čekoslovakijoje, Vokietijoje ir kt., suvokiant įvairias psichologijos ir pedagogikos mokslų kryptis (racionalistinės, romantinės, empirinės, eksperimentinės ir kt.), įvairiais aspektais patvirtinančios visybinių asmenybės ugdymą, kuris nederėjo su Lietuvoje matomu švietimo srityje plintančiu skaidymusi, mokslininką skatino tai aptarti. J. Laužikas parašo veikalą, pagrindžiantį „vienijančio bei integruojančio principo atskleidimą“, nusakydamas švietimui kylančius uždavinius: „1) apimti jaunąją kartą jos struktūrinėje prigimtyje ir ugdyti ją kaip pilnutinę visybę; 2) jungti ugdymo veiksmus ir principus į tokią pat struktūringą ugdančią visybę ir 3) organizuoti visą ugdymą tiek metodinės formos, tiek ir lobių turinio atžvilgiu į tokią pat vieningą struktūrą. Toks jungiamasis besiskaidančių atskirų dalių bei reiškinių veiksmas yra integracija“ (Laužikas, 1993, p. 205). Mokslininkas, plačiai aptaręs švietimo–ugdymo integracijos visus svarbiausius aspektus (procesų sampratą, sąvokas, kryptis, teorijas, metodus ir kt.), išryškina pagrindinę ugdymo proceso misiją – parengti ir organizuoti ugdomąjį veikimą „ugdytiniui tokiam, koks jis yra, suteikiant prigimtinę egzistencijai reikalingas išsivystymui tinkamas sąlygas (ten pat, p. 212).

Ypač tai svarbu „fiziškai bei psichiškai silpnų ir paliegiusių vaikų ugdymo organizavimui juos globojant, šviečiant, lavinant“ (p. 222). J. Laužikas įvairią negalią turinčių vaikų ugdymo procesui skyrė ypatingą dėmesį moksliniuose tyrimuose, konkrečioje pedagoginėje veikloje, tuo pagrįsdamas šio darbo prasingumą ne tik asmeniui, bet ir sociokultūrinei visuomenės pažangai.

Tyrimo tikslas – atskleisti Jono Laužiko pastangas ir mokslinę veiklą įtvirtinant negalių vaikų sistemingą „mokslinimą ir auklėjimą“.

¹ Įdomus faktas. Švietimo sistemos reformos iniciatorė pasiaukojimo, išminties, kantrybės ir pagarbos visiems dirbantiems puoselėtoja habil. dr. Meilė Lukšienė, susipažinusi su veikalu, visiems mums girdint pasakė: „Ministre Dariau K., pirmiausia išstudijuokite Jūs ir kuo greičiau visi mes, nes tai pamatinės gairės“ (M. B.). O kaip vyksta šiandien?

Tyrimo metodologija

Prof. J. Laužiko mokslinių darbų ir Jo mokinių, buvusių bendradarbių pasisakymų analizė aptariant ir vertinant Mokytojo mokslinio palikimo ir asmenybės pavyzdžio reikšmingumą valstybės praeities ir dabarties švietimui. Tyrimui atlikti pasirinkta kokybinė tyrimo priega taikant aprašomosios (angl. *content*) analizės metodą.

Neįgalių vaikų ugdymas

Dėmesys įvairią negalią turintiems vaikams pastebimas ne tik pirmuose publikuotuose moksliniuose J. Laužiko darbuose, bet ir jo prisiminimuose, skaitytose paskaitose aptariant ugdymo klausimus – tai patvirtinta J. Laužiko monografijos, straipsniai. Taip pat reflektuojant išgirstus autentiškus profesoriaus pasakojimus-mokymus įvairiausiose situacijose, aplinkose ir kontekstuose, ką savo rašytiniuose darbuose patvirtina prof. M. Karčiauskienė, T. Bukauskienė ir kt., „Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis 1918–1940 m.: ontologija“, M. Lukšienė „Iš idėjų istorijos“, A. Mockus, J. Vaitkevičius, P. Dareškevičius, J. Dautaras, M. Lazauskienė, R. Vasiliauskas, ir daugelis (ar visi) Lietuvos, Estijos, Latvijos pedagogai mokslininkai. Todėl galima teigti, kad J. Laužiko rūpestis ir pagalba padėti žmogui buvo esminis jo gyvenimo ir mokslinės veiklos siekis bei pasišventimas atliekant visus vaidmenis gyvenime. J. Laužikas būdamas ir „ūkininkas-būsimas agronomas“, ir vyresnysis brolis, sūnus, tėvas, mokslininkas, bendradarbis, vadovas ir kt. liko ištikimas savo idėjai – „pagalba žmogui, meilė vaikui ir didelis mokslininko noras jam padėti išvesti jį į geresnio, šviesesnio gyvenimo kelią, suteikiant jam mokslo žinių, lavinant protą, jausmus ir valią“ (Vaitkevičius, 1988, p. 4).

J. Laužiko pedagoginio palikimo studijos patvirtina, kad „neįmanoma aptikti asmenybės ugdymo, žmogaus gyvenimo srities, kurios mokslininkas nebūtų vienokiu ar kitokiu lygmeniu nagrinėjęs, aptaręs, diskutavęs“ (Barkauskaitė, 2003, p. 13). Profesoriaus paklausus, „ar galima mylėti visus?“, jis atsakė, jog reikia. „Be meilės negalima nei mokyti, nei auklėti“ (Vaitkevičius, 1988, p. 4). Profesorius J. Laužikas visais galimais aspektais aptardamas visavertį asmens ugdymą, visuotinį mokymą, daug dėmesio skiria tiems, „kuriuos mažiau mato kiti, <...> vaikų globai, <...> tėvų apleistiems, nuskriaustiems vaikams reikia ne tik materialinės, bet ir moralinės pagalbos, „pastiprinimo“, be kurio jie „žlugs su turimais talentais“ (Barkauskaitė, 2003, p. 13). Šią nuostatą mokslinių tyrimų duomenimis patvirtina K. Samašonok, V. Gudonis, A. Juodraitis (2010) ir kiti mokslininkai, teigdami, kad „mokymas ne tik suteikia žinias, ugdo įvairius gebėjimus, padeda kaupti veiklos patirtį, bet veikia visą asmenybę ir yra svarbus socializacijos veiksnys“ (Samašonok ir kt., 2010, p. 105). Susipažinęs su Komenskio, Dystervėgo, Pestalocio ir kt. pedagoginiu palikimu, studijomis Europos universitetuose ir pažinęs pedagoginį procesą jų mokyklose profesorius suvokė ir teigė, jog „pedagogas turi giliausiai suvokti, kad kas tinka Pietų, Rytų ar Azijos tautoms, tas negali tikti ir mums, lietuviams“ (Laužikas, 1993, p. 431), todėl kiekvienos problemos sprendimą J. Laužikas moksliskai tyrinėjo, vykdė pedagoginius eksperimentus, skelbė gautus rezultatus, ragindamas pedagogus tuo pasinaudoti tobulinant ugdymo procesą.

J. Dautaro sudaryta J. Laužiko bibliografinė rodyklė patvirtina mokslininko dėmesį vaikams, turintiems įvairių negalią. Nuo 1929 m. neįgalių vaikų ugdymo problemą J. Laužikas nagrinėja ir pristato įvairaus pobūdžio – mokslo ir visuomenei skirtuose – leidiniuose: „Švietimo darbas“, „Mokykla ir gyvenimas“, „Kultūra“, „Darbo sveikata“, „Tautos mokykla“, „Mokykla ir visuomenė“, „Lietuvos žinios“ ir kt., tikėdamas, kad tokiu būdu perskaičiusi straipsnius „Defektingi bei atsilikę vaikai ir privalomasis mokymas“ (Švietimo darbas, 1929, Nr. 11, p. 1070–1084), „Vaikų globos pagrindai“ (*Darbo sveikata*, 1931, Nr. 5–6), „Mokykla psichiškai iškrypusiems Kauno vaikams“ (*Mokykla ir gyvenimas*, 1932, Nr. 10–11), „10 000 nenormalių vaikų² laukia auklėjimo“ (*Lietuvos žinios*, 1936, lapkričio 10) ir kt. visa Lietuvos visuomenė turės galimybę sužinoti apie vaikų būklę. Reikšminga tai, kad publikacijose aptariama problema nagrinėjama visais galimais jos sprendimo aspektais, atskleidžiant pozityvius ir negatyvius proceso reiškinius, atkreipiant dėmesį į tai, kad neįgalumo formų yra įvairių ir ugdymo procesas turi būti skirtingas.

J. Laužikas išskiria 5 „nenormalių“ vaikų grupes:

- vaikus su fiziniais trūkumais;
- vaikus su kalbos trūkumais;
- vaikus su proto trūkumais – oligofrenikus;
- vaikus su charakterio trūkumais (psichopatus, sunkiai auklėjamus);
- vaikus su anksčiau minėtųjų trūkumų įvairiomis kombinacijomis.

Remdamasis įvairia to meto statistika, autorius teigia, kad gali būti apie 10 000 vaikų – apie 4 proc. visų mokyklinio amžiaus vaikų, turinčių įvairių negalią (Laužikas, *Tautos mokykla*, 1936, p. 577). Aptardamas to meto mokslininkų pateiktas teorijas ir praktines veiklas istoriniu aspektu, J. Laužikas parodo įvairius požiūrius, sprendžiant neįgalių vaikų problemas, ir bando atsakyti į esminius klausimus: „reikia ar nereikia mokyti nenormalius vaikus“, „kokiose institucijose tai daryti“, „naudinga tai ar ne“ ir kt., ir artėja prie išvados, jog „sunkiai begalima būtų pateisinti nenormalių vaikų palikimas be globos ir mokslinimo, <...> sudaryti tam tinkamas sąlygas yra visuomenės ir valstybės pareiga“ (ten pat, p. 579).

Išskirtinį dėmesį autorius skiria psichikos sutrikimų turinčių vaikų problemai, kurią aptaria remdamasis savo iniciatyva 1931 m. įkurtos Kauno m. pagalbinės mokyklos penkerių metų darbo praktika, kur, kaip jis pats teigia, buvo „surinkti patys sunkieji, labiausiai nenormalūs vaikai, kurie normaliojoje mokykloje nepajėgė mokslintis ir kliudė normalų mokyklos darbą“ (vertinant iš šiandienos perspektyvos – turintys polinkį į delinkventinį elgesį) (ten pat, p. 579). „Imtasi dirbtinai organizuoti“ mokiniams su įgimtais ir dar daugiau aplinkos padarytais psichiniais nukrypimais. Aptariant konkrečių mokinių pokyčių raidą J. Laužikas konstatuoja, kad pirmais–antrais metais pokyčiai menki, o po trijų–keturių metų darbo „vienas tęsia mokslą amatų mokykloje, kitas „tinkąs grįžti“ į normalią mokyklą“ (ten pat, p. 581). Panaudojant įvairius mokslinio tyrimo metodus

---

² Tokią sąvoką vartojo J. Laužikas.

(testus, stebėjimą, pokalbius, veiklą) „per penkeris metus buvo ištirti 124 mokiniai, iš kurių 69 buvo priimti į pagalbines mokyklas, kiti grąžinti į normaliąją, <...> patiems sunkiausiems (iš viso 5) buvo konstatuota nebesant vilties mokytis“ (ten pat, p. 580). Remdamasis ilgalaikio tyrimo duomenimis ir pasiektais mokinių pokyčiais per tikslingai organizuotą individualizuotą pedagoginę veiklą, J. Laužikas pagrindžia, kad intensyvus darbas su „psichiškai nenormaliais vaikais yra prasmingas pakeičiant jų turėtą nuostatą „užmušiu, pavogsiu, būsiu banditas“ į galimybę „jį būsiant arba žymiu žmogumi ar įžymių žmonių priešu“ (ten pat, p. 581). Įdomu tai, kad 1990–1991 m. Lietuvos švietimo ir kultūros ministro D. Kuolio įsakymu buvo tikrinamos pagalbines mokyklas, aiškinantis mokinių intelekto koeficientą, ir nustatyta, kad apie 50 proc. mokinių ten mokosi ne dėl žemo intelekto lygio, bet dėl socialinio, pedagoginio-psichologinio apleistumo, dėl netinkamo pedagoginio proceso organizavimo.

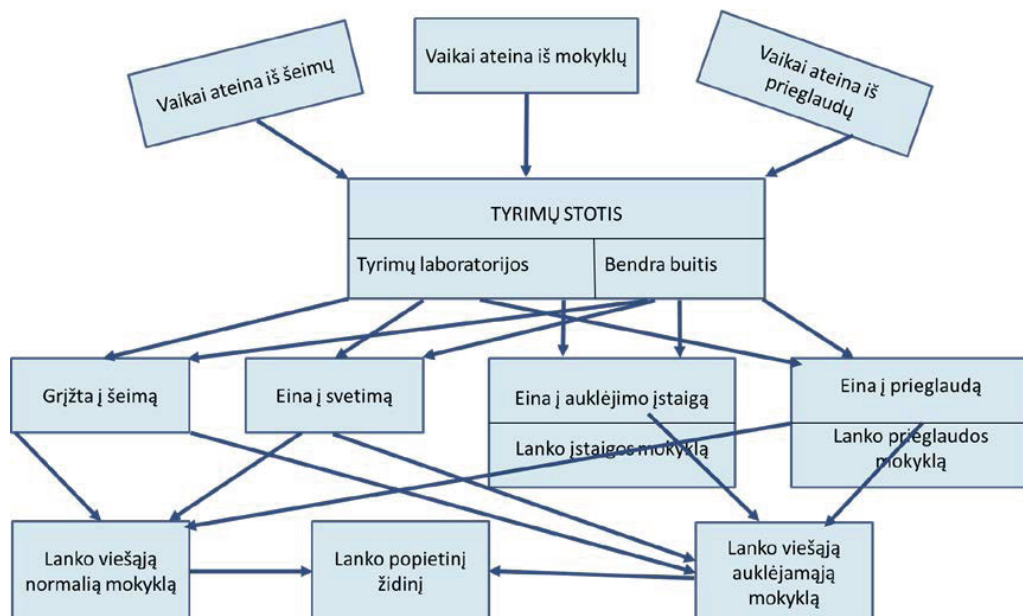
Susipažinęs su daugelio šalių esama ir vykdoma visuotinio švietimo sistema, profesorius tai skelbė lietuviškoje spaudoje, parodydamas, kad „jau XIII a., kai šiek tiek daugiau pradedama rūpintis švietimo reikalais ir kai pasiryžtama atskleisti žmogaus dvasines jėgas, iškyla silpnusiųjų ir nenormalių vaikų klausimas, <...> jau XIX a. pabaigoje nenormalių vaikų – tiek fiziškai, tiek psichiškai – <...> švietimas ir globa daugelyje valstybių daroma neatskiriama visuotinio švietimo dalimi“ (Laužikas, *Tautos mokykla*, 1938, 1). Šiuos profesoriaus teiginius patvirtina V. Gevorgovienė (2003), teigdama, kad žymių kompleksinių sutrikimų turinčių vaikų ugdymo procesas pasižymi tokiais požymiais: vyksta lėtai, svarbūs ugdytojo ir ugdytinio artimi ryšiai, darbas kasdien, svarbu vaiko būseną, dažnai suformuoti įgūdžiai greitai „išsitrina“. Plėtodamos šias nuostatas V. Liaudanskienė ir A. Vilūnienė teigė, kad reikia stimuliuoti visus jutimus (regą, klausą, lytėjimą, skonį, uosnę, judėjimą), o A. Ališauskas (2002, p. 6) pagrindė, jog svarbu, kad remtųsi visa ugdymo sistema tuo pripažindama individualumo ir autonomiškumo pripažinimas atsižvelgiant į vaiko poreikius ir interesus (Ališauskienė, 2003, p. 10).

Įvertindamas visuotinio švietimo teorines gaires, matydamas praktinius žingsnelius labdarai, globai, kurias organizuoja įvairios asociacijos, vienuolijos beglobiams ir nenormaliems vaikams, J. Laužikas kelia svarbiausią problemą, pasiremdamas savo bei mokslininkų T. Hellerio ir kt. pastebėjimais, kad „reikalingiau pasirūpinti ir tais, kurie gamtos, kaip pamotės, yra nuskriausti ir ypatingai auklėjimo reikalingi, kad įgytų tam tikrą gyvenimui reikalingą įrankį ir sugebėjimą“ (Laužikas, *Tautos mokykla*, 1938, 1, p. 5). Tačiau šis visuomenės „susipratimas“ gali būti realizuotas „tik atsistojus ant tikro mokslinio pagrindo, <...> iškyla gydomojo auklėjimo pasirengimo ir išsimokslinimo reikšmė“ (ten pat cituota iš Grumdrisz del Heilpedagogin, p. 9). Todėl profesorius apgailestauja, kad savivaldybės (pirmiausia Kauno) su „nenormaliais vaikais“ nori dirbti, bet taikant senas „auklėjimo metodikas ar „sušvelninta kalėjimo pedagogika“ neduoda laukiamų rezultatų, net pirmieji darbas nuo 1931 m. „pasilieka tik užuomazgoje ir neišsiskleidę ima džiūti“ (ten pat, p. 5). Analizuodamas įvairių negalią turinčių vaikų gyvenimo ir pedagoginio veikimo būdus ir mąstydamas apie kokybišką visuotinio švietimo sistemą,

kurią valstybiniu lygmeniu galima būtų realizuoti ugdant įvairių negalią turinčius vaikus, sudarant tam tinkamas sąlygas, profesorius aktyviai diskutavo ir skelbė visuomenei apie galimas šių problemų sprendimo kryptis mąstant apie nenormalių vaikų švietimo ir globos sistemą, atsakant į du „esminius momentus: galutinę organizacijos schemą, kurioje sėkmingai funkcionuotų ydingų vaikų švietimo ir globos darbas ir būtų numatyti pirmieji šio darbo žingsniai“ (Laužikas, *Tautos mokykla*, 1938, 2).

Mokslininkas išdėstė (1 pav.) ir visos planuojamos schemos etapus bei mokinio raidos kelią.

1 pav. Nenormaliojo vaikų švietimo ir globos schema (pagal J. Laužikas, *Tautos mokykla*, 1938, 2)

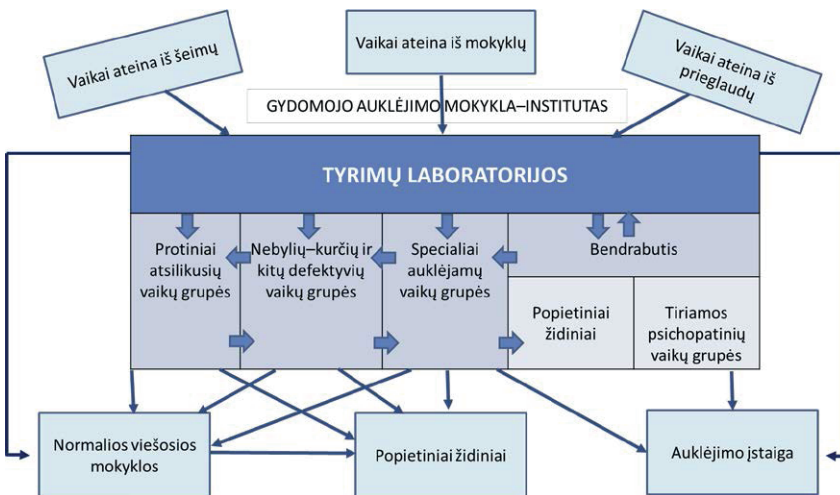
Pirmiausia ydingus vaikus pastebi šeima, mokykla, institucijos ar aplinkiniai, kurie ir nukreipia vaikus į tyrimų stotį. Tyrimų stotis atlieka dvi svarbiausias funkcijas: vykdo vaiko nenormalumo ar ydingumo mokslinius tyrimus ir atranką; atrinktus vaikus paskirsto į specializuotas mokyklas, atitinkamo auklėjimo įstaigas, globos prieglaudas ar šeimas. Tai atlieka įkurta centrinė vaikų pažinimo laboratorija, organizuodama išsamų mokslinį ištyrimą, diagnozuodama vaikams tolesnį jo raidos kelią, t. y. kam reikalingas mokymas, kam – auklėjimas, kam – globa ar kitokia aplinka. Prie tyrimų laboratorijų numatyti ir internatai vaikams, kurių tyrimai užima daugiau laiko. Remiantis atliktu vaiko pažinimo moksliniu tyrimu, vaikai paskirstomi į institucijas, kurios turi labai aiškius platesnius ar siauresnius ugdomuosius tikslus, galimus realizuoti savo institu-

cijoje arba kartu su kitomis institucijomis (popietiniu židiniu, viešąja mokykla ir kt.) nepažeidžiant pagrindinių principų:

- gyvenimo natūralumo;
- mechanizuojamo darbo;
- schematizuojamo mokslo;
- iracionalinės kūrybos – paisant laiko ir vienovės santykių.

Profesoriaus J. Laužiko teigimu, šių principų harmoninga vienovė „sudarytų tikrąjį gyvenimą ir švietimą, kuriame žmogaus prigimtis galėtų pasireikšti visoje pilnumoje ir būti sąsajoje su gyvenimo visuma“ (t. 1, p. 358). Čia pat autorius svarsto, kad šių principų laikymasis realizuojant nenormalių vaikų ugdymą per pateiktą „švietimo ir globos schemą“ susidurs su daugeliu problemų: patalpų, priemonių, pedagogų, sąlygų, o svarbiausia tarpinstitucinio susiklausymo ir visuomenės paramos atradimu. Manyta, kad stiprinant ir plečiant Kaune atidarytą pagalbinę mokyklą, remiantis jos pavyzdžiu ir patirtimi, reikėtų kurti ir kitas institucijas.

Sudėtingiau nei mokslinimo įstaigas būtų steigti auklėjimo įstaigas „vaikams, kurie reikalingi uždaro auklėjimo“ (Laužikas, *Tautos mokykla*, 1938, 2, p. 33), nes juos reikia apsaugoti nuo „kalėjimų ir pataisos namų“. Remdamasis mokslinė ir gyvenimiška patirtimi J. Laužikas pateikia schemą, pagal kurią galėtų būti auklėjami ir gydomi pakrikę (sunkiai auklėjami) psichopatiški vaikai (2 pav.).

2 pav. Auklėjimo įstaigos schema psichopatiškiems (pakrikusiems) vaikams (pagal J. Laužikas, *Tautos mokykla*, 1938, 2)

Šioje vaikų ugdymo schemoje greta mokymo ir auklėjimo įvedamas ir gydomasis aspektas, kurį diagnozuoja tyrimų laboratorijos. Išsamūs tyrimų duomenys suskirsto vaikus į grupes-klases, kurių nariai, be individualumo, pasižymi panašiais elgesio, fizi-

niais ar psichiniais nukrypimais, todėl pedagogui truputį lengviau valdyti pedagoginį procesą, taip pat vaikai apsaugomi nuo nereikalingų bendraamžių poveikių, vykstančių kitose klasėse-grupėse.

Schemose pateiktos nenormalių vaikų mokslinimo, auklėjimo sistemos, taip pat schemose išskirti aspektai, problemos, jų sprendimo būdai, formos profesoriaus J. Laužiko buvo aptariamai ne tik specialiai skirtose publikacijose, bet ir kituose jo veikaluose nagrinėjant mokyklos savivaldos, valios, silpno mokymosi, mokymo individualizacijos ir diferenciacijos ir kt. moksliniuose veikaluose. Svarbu tai, kad etiškiems, giliems ir kokybiškiems moksliniams tyrimams atlikti jis rengė ir jaunus mokslininkus, studentus.

J. Laužiko požiūris ir mokslinė pedagoginė veikla Lietuvos pedagogikoje atvėrė ir išplėtė naujas kryptis: eksperimentinę, socialinę, defektologinę, gydomąją, specialiąją pedagogiką ir psichologiją. O profesoriaus adaptuotos ir originalios tyrimo metodikos, naudotos jo moksliniuose tyrimuose, bei išmokyti jomis naudotis Baltijos šalių mokslininkai leidžia jį įvardyti ne tik kaip neįgalių vaikų ugdymo, bet ir kaip Lietuvos pedagoginės psichologinės metodologijos pradininką, tyrimo metodikų, testų kūrėją, organizatorių kompleksinių tyrimų, kurių metu buvo praktiškai realizuojamos pedagoginės idėjos. Kompleksinių tyrimų, vykdytų 1973–1978 m., centre – vaikas, kurio silpno mokymosi (ruošėme antramečiavimo tyrimą) priežastis, profesoriui J. Laužikui vadovaujant, tyrėme kompleksiskai. Tyrime dalyvavo medikai, ekonomistai, sociologai, psichologai ir įvairių sričių edukologai. Naudodami sudėtingas metodikas, testus, tyrėjai ypatingą dėmesį skyrė realiam pedagoginio proceso pažinimui per įvairias ugdomasias formas (pamokas, būrelius, fakultatyvus, sportą, saviveiklą), asmeniškai bendraudami su mokiniais, mokytojais, tėvais ir bendruomene. Viso to mokė ir perteikė būsimiems mokytojams, studijuojantiems Lietuvos edukologijos universitete. Tai patvirtina profesoriaus ranka rašytos faksimilės ir suformuluotos užduotys atsiskaitymui (3 ir 4 pav.).

Temos pareidulimas	
16	Mokymo turinio motyvacijos ir formavimosi, bei išvaidinimo ir mokymosi sąlygų ir sąlygų
17	Sąmoningumas ir atsitiktinis mokymosi procesas.
18	Mokymo ryšys su gyvenimu bei žmogiškumu
19	Individualusis mokymosi procesas ir mokymosi individualizavimas ir diferenciacijavimas
20	Probleminis mokymosi konceptas ir jo taikymas abstraciuose dalykuose
21	Tiriamasis mokymosi motyvai.
22	Šiuo tikslu tipo pamokos struktūra ~~Šiuo tikslu tipo~~

3 pav. Profesoriaus J. Laužiko egzamino temos studentams (apie 1980 m.) (M. Barkauskaitės asmeninis archyvas)

17.
1. Asteniški vaikai, jų mokymas ir auklėjimas.
2. Aleksija ir agramatizmas, jų šalinimas.
18.
1. Psichopatiški vaikai, jų rūšys, mokymas ir auklėjimas.
2. Agrafija ir disgrafija.
19.
1. Sunkiai auklėjami vaikai, jų mokymas ir auklėjimas.
2. Logopediniai kabinetai, jų paskirtis ir uždaviniai.
-20.
1. Vaikai su atamos sutrikimais, jų mokymas ir auklėjimas.
2. Eugenikos problema.
21.
1. Pedagogiškai apleisti vaikai, jų pažinimas ir auklėjimas.
2. Defektologinė literatūra.
22.
1. Vaikų psichinio defektyvumo priežastys.
2. Defektologija, medicina ir psichologija defektologinėse problemose

4 pav. Profesoriaus J. Laužiko egzamino klausimai studentams (apie 1980 m.) (M. Barkauskaitės asmeninis archyvas)

Apibendrinimas

Apibendrinant visa tai, kas matyta, pažinta, studijuota, asmeniškai bendraujant patirta ir pasinaudojant lyginimo-gretinimo analize, galima daryti išvadas, kad:

- prof. Jono Laužiko moksliniai darbai ir veikla, jo pasirinkta „tiesi gyvenimo kelio „vidurio“ linija, moksliniu-teoriniu ir praktiniu pedagoginiu palikimu įtvirtinto „visybinio asmenybės ugdymo“ nuostata pralenkė ne tik savo gyvenimo epochą, bet ir buvo perduota šiandieninei švietimo sistemai;
- rūpindamasis „visaverčiu asmens ugdymu“, J. Laužikas pirmasis susirūpino „nenormalių“ vaikų mokslinimu ir auklėjimu „ne tik materialinės, bet ir moralinės pagalbos teikimu pastiprinimu“, be kurio jie „žlugs“;
- 1931 m. profesoriaus iniciatyva Kaune įsteigta pagalbinė mokykla, kurioje jis dirbo mokytoju ir vykdė mokslinius tyrimus, suteikia J. Laužikui neįgaliųjų ugdymo Lietuvoje pradininko statusą.

J. Laužiko pradėto darbo tęsa šiandien

Kauno Jono Laužiko specialioji mokykla	1931 m.
Vilniaus Jono Laužiko bendrojo lavinimo konsultacinis centras	1989 m.
Šiaulių Jono Laužiko specialioji mokykla	Mokykla pavadinta specialiosios pedagogikos pradininko Jono Laužiko (1903–1980) vardu. 2011 m. sujungta su Šiaulių Ringuvos specialiąja mokykla
Kupiškio rajono Rudilių Jono Laužiko pagrindinė mokykla	Rudilių Jono Laužiko pagrindinė mokykla savo metus skaičiuoja nuo 1911 m.
Kupiškio r. Rudilių Jono Laužiko daugiafunkcis centras	Pradėjo veiklą 2016 m. gegužės 26 d.

J. Laužiko parengtos nenormalių vaikų mokslinimo ir auklėjimo schemas šių dienų švietimo politikams ir pedagoginei bendruomenei parodo, kiek daug dar nepadaryta švietimo srityje.

Literatūra

- Ališauskas, A. (2002). *Vaikų raidos ypatingumų ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių įvertinimas: mokomoji knyga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Barkauskaitė, M. (2003). J. Laužiko pedagoginio palikimo atšvaitai XXI amžiaus iššūkių kontekste. *Pedagogika*, 65, 9–17.

- Barkauskaitė, M., Dautaras, J. ir Račkauskas, J. (2004). *Jono Laužiko pedagoginis palikimas. Minint gimimo 100-metį*. Chicago: Richard Printing and Graphic Studio.
- Davies, N. (2002). *Europa: istorija*. Vilnius: Vaga.
- Inclusion in Socio-Educational Frames: Inclusive School Cases in four European Countries*. (2017). (Ed. Alvyra Galkienė). Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.
- Jackūnas, Ž. (2003). Šiuolaikinė ugdymo turinio kaita prof. J. Laužiko integracijos idėjų atžvilgiu. *Pedagogika*, 68, 19–23.
- Jaukulis, M. (2016). Špitolės Vilniuje XVI–XVIII a. *Daktaro disertacija*. Vilniaus universitetas.
- Karčiauskienė, M. (2003). Profesorius J. Laužikas apie švietimo reformą, jos ištakas, paskirtį ir organizavimą. *Pedagogika*, 68, 15–18.
- Karvelis, V. (2001). *Neįgaliųjų ugdymas ir socialinė adaptacija Lietuvoje (iki 1940 m.)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Laumių dovanos*. (1979). Sud. N. Vėlius. Vilnius: Vaga.
- Laužikas, J. (1993). *Rinktiniai raštai. T. 1*. Kaunas: Šviesa.
- Laužikas, J. (1938). Nenormalių vaikų švietimo ir globos organizacija. *Tautos mokykla*, 1(2), 30–35.
- Laužikas, J. (1934). Švietimo reforma. Kaunas.
- Laužikas, J. (1940). *Mokinių pažinimas ir mokymo diferencijavimas*. Vilnius.
- Obzor Vilenskoj guberniji*. (1890–1912). Vilna: Tipografija Gubernskovo Pravlenija.
- Obzor Kovenskoj guberniji*. (1905–1911). Kovna: Tipografija Gubernskovo Pravlenija.
- Paplauskas-Ramūnas, A. (1974). Lietuvių pedagogika kryžkelėje. In *Lietuvos katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbai*, 8 (p. 359–386). Roma: Lietuvos katalikų mokslo akademija.
- Prizrenie obscestvennoe. (1890–1907). *Enciklopediceskij slovar Bpogauza i Efrona*, 82(4), 165–184.
- Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas. Monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Ruškus, J. (1997). *Neįgalūs asmuo ir visuomenė: sąveikos raida ir perspektyva*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
- Ruškus, J. (2002). *Nepilnamečių resocializacija. Lietuvos nepilnamečių priežiūros įstaigų psichosocialinė ir edukacinė situacija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Samašonok, K., Gudonis, V. ir Juodraitis, A. (2010). *Institucinio ugdymo ir adaptyvaus elgesio dermės modeliavimas. Monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Surdacki, M. (2015). *Opieka społeczna w Polsce do końca XVIII wieku*. Lublin.
- Vaitkevičius, J. (1988). *Jono Laužiko gyvenimas, veikla ir idėjos*. Kaunas: Šviesa.

Jonas Laužikas – the Initiator of ‘Teaching and Upbringing’ of the Disabled in Lithuania

Marijona Barkauskaitė¹, Vilius Šadauskas²

¹ Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Institute for Educational Research, 39 Studentų St., LT-08106 Vilnius, Lithuania, marijona.barkauskaite@leu.lt

² Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Educational Sciences and Philosophy, 39 Studentų St., LT-08106 Vilnius, Lithuania, vilius.sadauskas@leu.lt

---

Summary

The life and activities of Jonas Laužikas, the Professor’s pedagogical heritage is one of the most significant theoretical sources in the history of education. His life has also served as an example for the educational reform undertaken in 1991, after the Restoration of the Lithuanian Independence, aimed at the guidelines to anticipate and address the structural, content and process changes by stopping the soviet process of fragmentation and differentiation and advocating consolidation through ‘the spread of the unifying and integrating principle’. The present article discusses the ideas and works of Jonas Laužikas who initiated the ‘teaching and upbringing’ of disabled children in response to the principle of ‘holistic education’.

The aim of the study was to reveal the efforts and scientific work of Jonas Laužikas in consolidating the systematic ‘teaching and upbringing’ of disabled children. The methodology of the research is based on the analysis of the texts of the Professor Laužikas and his students’ and former colleagues’ opinions as well as the evaluation of the Teacher’s scientific heritage and the example of the personality for the past and present state education. The qualitative research was based on the content analysis method.

The attitude and scientific pedagogical activity of Laužikas have opened up and expanded new directions in the pedagogy of Lithuania: experimental, social, defectological, therapeutic, as well as of special pedagogy and psychology. The use of the adapted and original research methods by the Professor and his contribution to teaching of these methods to the scientists of the Baltic States makes it possible to name him not only as a pedagogue who initiated the education of disabled children, but also as the initiator of the pedagogical psychological methodology in Lithuania, as well as the developer and creator of research methodologies and tests, the initiator of the complex studies during which his practical pedagogical ideas were implemented.

Summarizing all that has been observed, learned, studied, and experienced by personally communicating, and using the contrastive content analysis method, we can conclude that Prof. Jonas Laužikas’ scientific work and his chosen ‘straight line of ‘middle path’ of life’ with the scientific, theoretical and practical pedagogical heritage, established the concept of ‘the holistic education of a person’, was not only ahead of his times but also transferred it to the modern system of education. In 1931, a special school was founded on the initiative of the Professor in Kaunas, where he worked as a teacher and carried out academic research. This gives J. Laužikas the status

of the initiator of the education of disabled people in Lithuania. The protocols prepared by J. Laužikas for teaching and upbringing disabled children show for the contemporary education policy makers and the educational community how much there is still left to do in education.

Keywords: *a disabled child, care, teaching, upbringing, inclusive education.*

Gauta 2017 12 22 / Received 22 12 2017
Priimta 2018 02 26 / Accepted 26 02 2018